

NIKŠA VUJNOVIĆ

21 469 Sućuraj

UDK: 903/904 (497.5 Sućuraj)

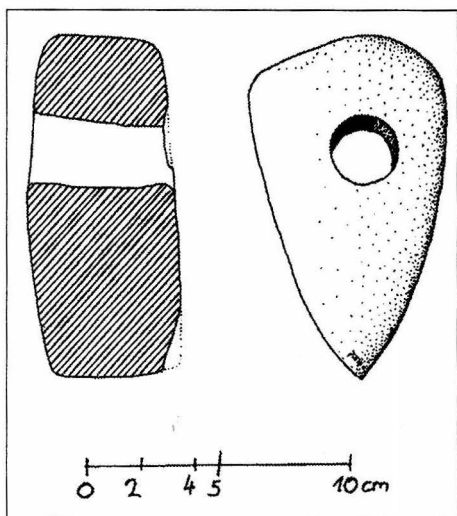
## PREHISTORIJSKO I ANTIČKO RAZDOBLJE NA PODRUČJU NASELJA SUĆURAJ

*U ovom radu autor objavljuje rezultate istraživanja koje je provodio od 1978. godine. Registrirao je 47 nalazišta iz pretpovijesnog i antičkog razdoblja, što je pet puta više nego što ih je bilo poznato u literaturi do te godine. Nalazišta se datiraju u vremenskom rasponu od ranog brončanog doba do kasne antike.*

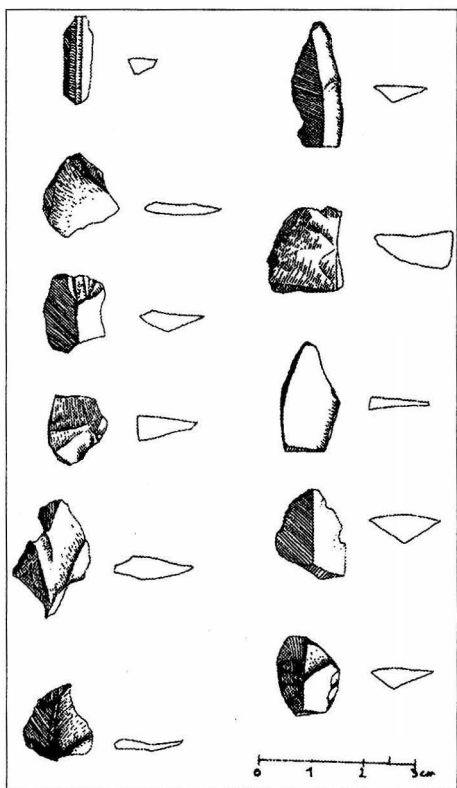
Na istočnom rtu otoka Hvara, koji poput šila ulazi duboko u Neretvanski kanal, smješten je Sućuraj. S južne strane nalazi se poluotok Pelješac, a na sjevernoj, gdje je otok najbliži kopnu (oko 5 km), uzdiže se planinski masiv Biokova i Rilića planine. Naselje se razvilo uz dobro zaštićenu luku, a također i na istočnom rubu manjeg polja. Ovoj mikroregiji pripada i polje na Brigovima udaljeno oko 4 km sjeverozapadno od naselja. Zapadni dio područja čine dva brdska grebena zvana *Brdo* i *Ublina* s pripadajućim grebenima i uvalama koji su položeni s južne i sjeverne strane otoka, te manja kraška polja i jedna vrtača na položajima *Divjeni doci* i *Borovik*. Pregled se nalazišta, dakle, daje za prostor koji je unutar zapadne granice katastarske općine Sućuraj, linije od uvale *Didina* na sjeveru do uvale *Borovik* na jugu, dok je istočna granica rt Sućuraj (vidi kartu nalazišta na slici 1).<sup>1</sup>

### **Prehistorijsko razdoblje**

Početkom stoljeća, točnije 1903. godine, Mihovil Andelinović, učitelj iz Sućurja, poklonio je Arheološkom



T. I. Sućuraj. Kamena  
sjekira s otvorom za držalo  
(crtež: A. Pašalić)



T. II. Sućuraj - Poje.  
Kremeni artefakti  
(crtež: A. Pašalić)

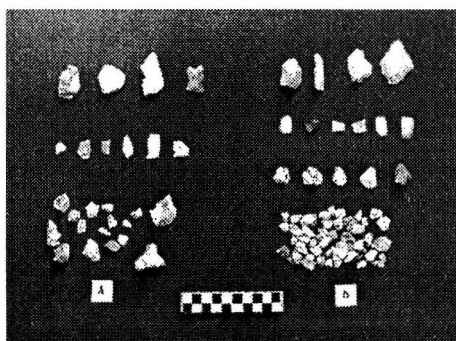
muzeju u Splitu kamenu sjekiru-čekić s otvorom za držalo (AMS Kat. N 195, T. I.).

Prvi je objavljuje don Frane Bulić<sup>2</sup> kao neolitsku, dugačku 112 milimetara nađenu u Sućurju. Na osnovu informacije koju je dobio od potomaka M. Anđelinovića Nikola Anić navodi položaj *Crljenica*, kod starog groblja, kao mjesto nalaza kamene sjekire.<sup>3</sup> Obilaskom ovog položaja našao sam samo jedan ulomak kremenog odbitka.

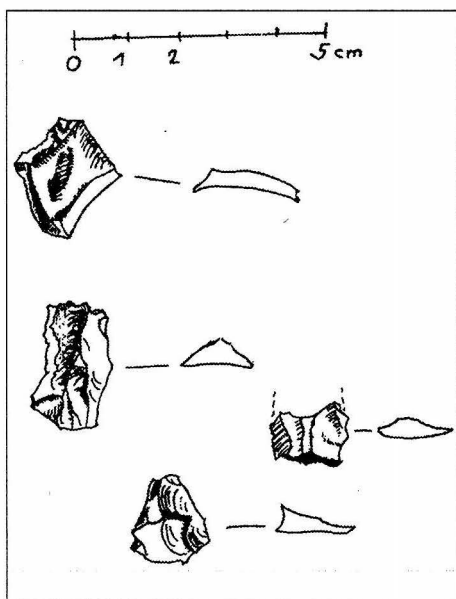
U proljeće 1985. godine, prilikom pripremnih radova za sadnju vinove loze na položaju *Poje* (sl. 1, 1), otkrio sam više od tridesetak komada kremenena-sileksa. Najveći broj od sakupljenog materijala predstavljaju odbici i iverje, kao i komad manjeg nukleja. Ima više slomljenih kremenih nožića, od kojih su neki retuširani (T. II.; sl. 2 A). Lokalitet je smješten u sjeverozapadnom, vrlo dobro zaštićenom dijelu polja oko 300 metara od naselja. Nalazi su sakupljeni na prostoru od oko tisuću metara kvadratnih.

Još prije ovog nalazišta u polju zabilježio sam nalaz kremenog nožića na lokalitetu *Vrtač* u Kuli (sl. 1, 2) (sjeverni dio Sućurja), a u blizini istog na položaju *Bad* prošle godine sakupio sam više kremenih izrađevina, od kojih su dva nožića (sječiva) trapezoidnog presjeka (T. III.). Po jedan ili dva kremenena odbitka nalazio sam na raznim mjestima u polju, uokolo polja i u naselju, kao npr. kod *Fortice*, u *Gornjoj bandi*, *Ogradama* i *Oglavku*. Također i malo dalje od polja prema jugu, u uvali *Blace* (sl.1, 3), našao sam nekoliko kremenih odbitaka i kremenih nožić (T. IV.).

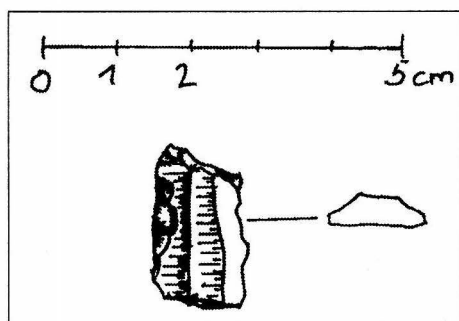
Na položajima uokolo polja registrirano je više kamenih gomila, od kojih su neke s grobom. Dvije je gomile na *Umiću* iskopavao G. Protić iz Arheološkog muzeja u Splitu 1985. godine.<sup>5</sup> To je prvo, do sada i posljednje,



Sl. 2. Sućuraj - *Poje* (A) i *Divjeni doci* (B)  
(Foto: Nikša Vujnović)



T. III. Sućuraj - Bad.  
Kremeni artefakti  
(crtič: A. Hrstić)



T. IV. Sućuraj - Blaca.  
Kremeni artefakt  
(crtič: I. Hrstić)

stručno obavljeno arheološko iskopavanje na području naselja.

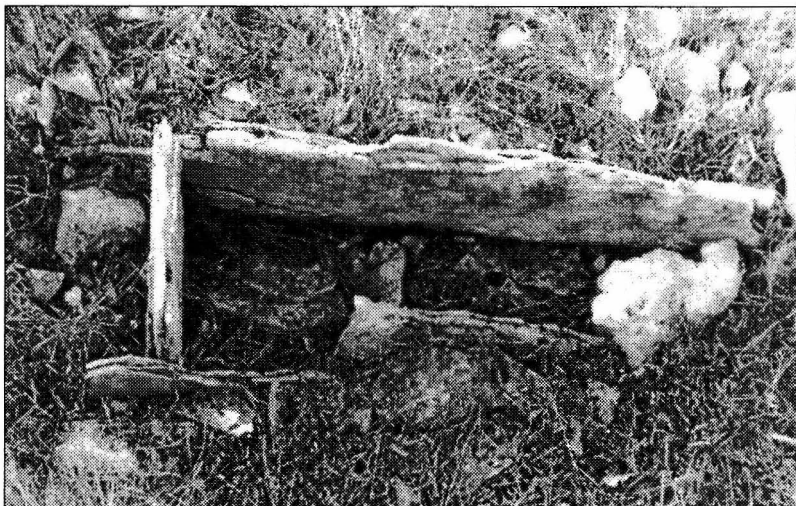
No, još 1970. godine prvu informaciju o kamenoj gomili donosi N. Duboković Nadalini, koji na zapadnom rubu polja bilježi *Veliku gomilu*<sup>6</sup> (sl. 1, 4), donoseći njene mjere koje ne odgovaraju stvarnoj veličini. Gomila mjeri 20 m u promjeru, 3,3 m u visini, a sastavljena je od sitnijeg kamenja. Na njoj je izgrađen bunker u Drugom svjetskom ratu. Nalazi se na blagoj padini, i to na samom rubu polja s dobrim pogledom na polje i mjesto prema istoku.<sup>7</sup>



Sjeverno od spomenute gomile na položaju *Oglavak* (sl. 1, 5) nalazi se dugačka kamena gomila, postavljena smjerom istok-zapad u dužini od 50 m. Dosta je raskopavana, a u strukturi se opažaju starije naslage kamenja. Na njenom istočnom rubu nađeno je više ulomaka rimskih amfora.<sup>8</sup>

Uz isto polje, ali na njegovom jugozapadnom rubu na lokalitetu *Vrtline* (sl. 1, 6), smještena je dugačka kamena gomila - krčevina u dužini od oko 70 metara, postavljena smjerom istok-zapad. Na gomili, koja je dosta obrasla makijom, nađeno je rimske keramike, i to stoga što se svojim istočnim dijelom nalazi u centru rimskog nalazišta. Sama je pak gomila zanimljiva, jer se u njenom zapadnom dijelu uočava starija struktura naslaganog kamenja, srednjih veličina i povišenog kalotastog završetka (tumul?).<sup>9</sup>

Starom srednjovjekovnom i novovjekovnom komunikacijom koja iz Sućurja vodi prema zapadu otoka, stiže se do brežuljka *Umić*, gdje sam u prosincu 1984. g. sakupio više ulomaka prethistorijske keramike na površini dviju kamenih gomila (sl. 1, 7 i 8). Zahvaljujući spomenutim nalazima, lokalitet je ušao u program zaštitnih arheoloških iskopavanja prije gradnje planiranih vodoopskrbnih objekata (vodosprema). U proljeće 1985. g. istražene su dvije prethistorijske kamene gomile, na blagoj jugoza-



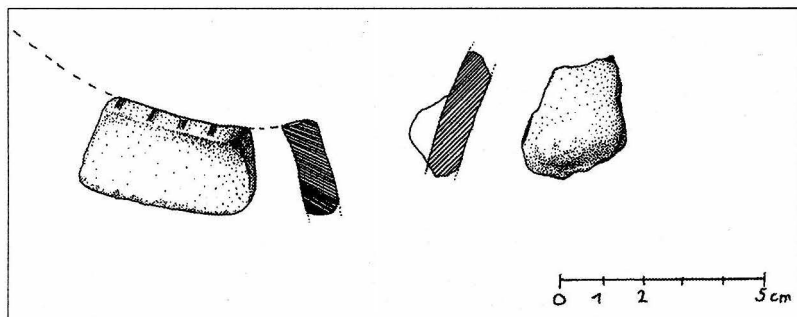
Sl. 3. Sućuraj - Umić. Prapovijesni grob (foto: N. Vujnović)

padnoj padini brijega oko tridesetak metara od vrha. Zbog toga što su bile dosta uništene gradnjom bunkera u II. svjetskom ratu, nisu iskopane dvije gomile gdje sam prvotno našao keramiku.

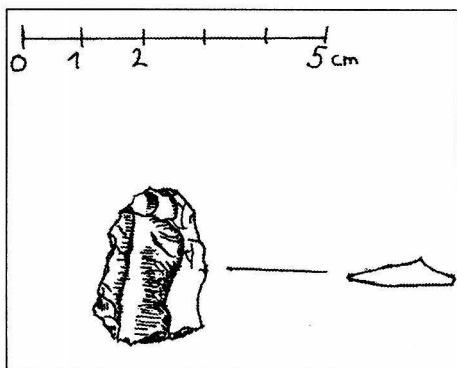
Istočnija kamena gomila (sl. 1, 9) mjerila je 6,75 u promjeru i 1 metar u visini, a sastavljena je od krupnijeg i sitnijeg kamenja pomiješanog sa zemljom. Pronađeno je više ulomaka keramike, kao i ulomak kamenog brusa. Grobna konstrukcija, napravljena od velikog nepravilnog kamenja, nalazila se u sjevernom dijelu gomile. Unutar groba pronadeno je nekoliko ulomaka keramike i životinjskih kostiju.<sup>10</sup>

Druga je iskopana kamena gomila (sl. 1, 10) mjerila 9,65 x 0,70 metara. U njenom sjevernom dijelu otkrivena je grobna konstrukcija u obliku kamene škrinje (sl. 3). U grobu koji je postavljen smjerom sjeverozapad - jugoistok, pronadeno je ulomak pretpovijesne keramike, više morskih puževa i jedan ljudski zub.<sup>11</sup>

Nakon buldožera koji je poravnao plato brežuljka za gradnju vodospreme, posjetio sam lokalitet i ustanovio da su uništene dvije kamene gomile koje nisu bile istražene. Na mjestu istočnije (sl. 1, 8) sakupio sam veliku količinu brončanodobne keramike, ali nisam uočio tragove groba. Moguće je da je grob bio uništen prilikom gradnje bunkera, koji je bio ukopan nekako baš po sredini gomile.<sup>12</sup> U drugoj gomili (sl. 1, 7), koja je ujedno bila i najveća, a nalazila se na vrhu, ustanovio sam ostatke kamenih obložnica groba koji je bio, najvjerojatnije, u obliku kamene škrinje (jedna se obložnica vidi u vanjskom zidu vodospreme). Nađeni su ostaci ljudskog skeleta, koji su bili pomiješani sa zemljom i sitnijim morskim šljunkom (oblu-



T. V. Sućuraj - Umić. Keramički ulomci (crtež: A. Pašalić)



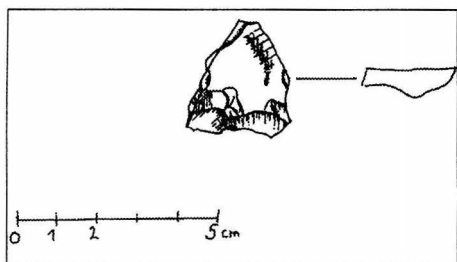
Sućuraj - Lokuža. Kremen artefakt (crtež: I. Hrستیć)

cima).<sup>13</sup> Upravo ovdje, na širem prostoru oko ovoga groba, sakupio sam veliku količinu prehistorijskih keramičkih ulomaka od više različitih posuda. Izdvajam ulomak vrata s obodom, kojemu je gornja ravna površina usta ukrašena utisnućima po širini oboda (T.V.), kao i ulomak stijenke posude s bradavičastim ispupčenjem (T.V.). Među brojnim sakupljenim ulomcima nalaze se ravna dna, od kojih jedan ulomak, iako je dosta oštećen, prepoznajem kao dio trakaste ručice.

Nekoliko stotina metara od *Umića* prema jugu nalazi se kamena gomila na položaju *Lećevišća* (sl. 1, 12), s "trimom" na sjevernom rubu. Mjeri 11 metara u promjeru, a 1,5 metara u visini. Po sredini se opaža jezgra starije strukture, sastavljena od krupnijeg kamenja.<sup>14</sup>

Od ovog položaja poljskim putem prema zapadu stiže se do lokaliteta *Gojmera* (sl. 1, 12), gdje je na blagoj istočnoj padini brda *Sv. Nikole* smještena kamena gomila s promjerom od 9, a visinom od 1,5 m. Dosta je raskopavana, a sastavljena je od većeg pločastog kamenja. Mogući grob je vidljiv na jugoistočnom dijelu gomile, s najmanjim mjerama od 1,8 x 0,5 m. S ove gomile dobar je pogled na *Umić*, koji je udaljen oko 400 m u pravcu jugoistoka.<sup>15</sup>

Od spomenute gomile prema zapadu dolazi se na položaj *Lokuža*, gdje se nalazi manja spilja (sl. 1, 13) s otvorom na sjeverozapadu, a s vrlo malo spiljskog taloga. Oko pedesetak metara prema jugu nalazi se lokva s vodom, po kojoj se ovo nalazište i naziva. U blizini lokve našao sam kremen artefakt - sječivo trapezoidnog presjeka (T.VI.). Još jedna lokva je na položaju *Gojmera*, u udolini sa sjeverozapadne strane nalazišta na *Umiću*. U blizini je nađen manji kremen odbitak.



T. VII. - Sućuraj - Turušna.  
Kremeni artefakt  
(crtež: I. Hrstić)

Na istočnoj padini pri vrhu brda *Sv. Nikole*, koje sa zapada zatvara šire područje naselja Sućuraj, smještena je kamena gomila na položaju zvanom *Na Vrh Križine* (sl. 1, 14). Mjeri 10 m u promjeru i 1,5 m visine, a sastavljena je od krupnijeg kamenja. Po gomili je sakupljeno više ulomaka prapovijesne keramike. Prilikom nedavne revizije lokaliteta, oko pedesetak metara zapadno od gomile, na terasi uz stari put, sakupio sam više ulomaka prehistorijske keramike te manji kremeni odbitak. S ovog je položaja odličan pogled na *Umić*, Sućuraj s poljem i Neretvanski kanal prema istoku, kao i na morski kanal oko rta Sućuraj s Pelješcem na jugu, te na Makarsko primorje s Biokovom i Rilića planinom prema sjeveru.<sup>16</sup>

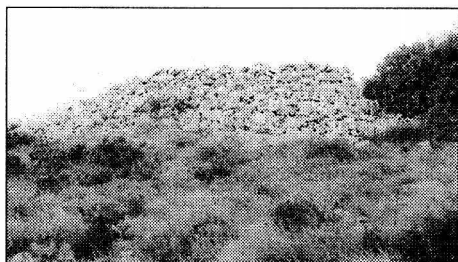
Na blagoj sjevernoj padini istog brda smještena je kamena gomila zvana *Gomiletina* (sl. 1, 15). Napravljena je od krupnijeg kamenja s mjerama od 13 x 2 m. Na vrhu je od raskopanog kamenja sagrađeno manje zaklonište. Odavde se dobro kontrolira morski kanal između Hvara i Makarskog primorja, a vizualno komunicira s *Umićem* prema istoku, a gomilom na *Stražišću* i osmatračkom gradinom *Likova glava* kod Bogomolja prema zapadu.<sup>17</sup>

Nastavljajući starim putem koji nas od Sućurja preko središnjeg grebena vodi prema zapadu, dolazimo do položaja *Brdo* (sl.1, 16) gdje se na sjevernoj padini nalazi kamena gomila.<sup>18</sup> S nje se kontrolira morski prolaz na sjevernoj strani otoka, a također komunicira s *Gomiletinom* na istoku i s kamenom gomilom na *Stražišću* na zapadu.

Put nas zatim vodi na položaj *Turušna*, gdje sam našao kremeni artefakt od kamena smeđe boje (T.VII.). Na tom se prostoru nalazi i manja kraška udolina, gdje su dvije lokve u kojima se nakon velikih kiša sakuplja voda.

Odavde na zapad diže se brdo *Ublina*, na čijem se zapadnom rubu nalazi velika kamena gomila sastavljena

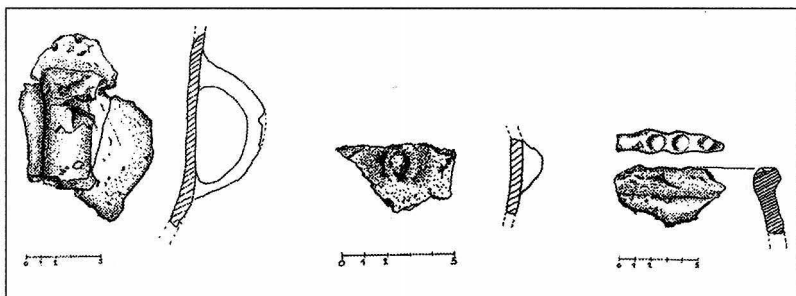
od većeg kamenja (sl. 1, 17), s mjerama od 17 metara u promjeru i 3 u visini (Sl.4) S gomile, na kojoj je nađeno prethistorijske keramike, dobar je pogled na zapad prema gradini na *Likovoj glavi*, i dobra je vizualna kontrola manje kraške depresije na položaju *Divjeni doci*.<sup>19</sup> Do nje je i druga gomila (sl. 1, 18), s koje je kamenje skoro u potpunosti razneseno za gradnju bunkera. Mjeri 17 m u promjeru i 1 m u visinu.<sup>20</sup>



Sl. 4.  
Sućuraj - Ublina.  
Prapovijesna gomila  
(foto: N. Vujnović)

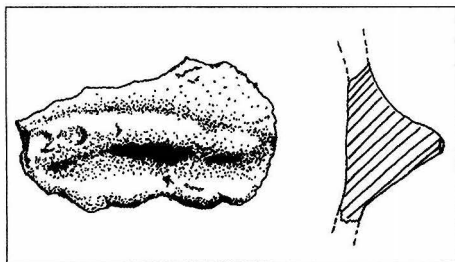
Oko 100 m od gore spomenutih gomila prema istoku, prije nekoliko godina otkriveno je nalazište gdje sam sakupio veliku količinu prapovijesne keramike. Od tog materijala izdvajam dvije trakaste ručice (T.VIII.) i više ulomaka oboda posuda ukrašenih udubljanjem prstom (T. X.), kao i ukras bradavičaste istake (T.IX.).

Na sjevernoj padini brda *Ublina*, iznad uvale *Studenac* (sl. 1, 20), smještena je kamena gomila ovalnog tlocrta, s mjerama od 9 x 2,4 m. Sastavljena je od većeg kamenja, s tragovima podzida u dva nivoa. Odavde se dobro vidi uvala *Maska* na istoku, a gomila na *Stražišću* prema zapadu.<sup>21</sup> U uvali *Studenac* nalazi se izvor vode, odakle i naziv toponima.



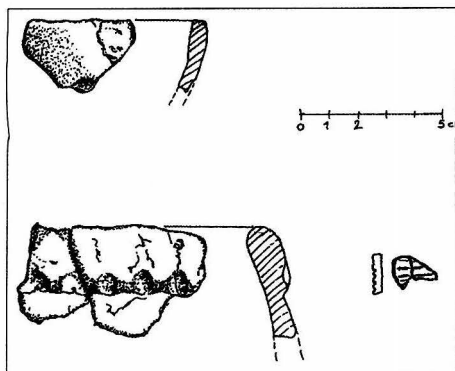
T. VIII, IX, X. Sućuraj - Ublina. Keramički ulomci (ctež: I. Hrستیć)

Niz zapadnu padinu brda *Ublina* starom se komunikacijom dolazi na položaj *Divjeni doci* (sl.1, 21), gdje sam našao prapovijesnu dršku u obliku roščića (T.XI.). Put nas zatim vodi na središnji prostor ove udoline, gdje najprije nailazimo na kamenu gomilu (sl.1, 22), koja je sastavljena od sitnijeg kamenja. Mjeri 12 metara u promjeru i 1 metar visine.



T. XI. Sućuraj - Divjeni doci, Keramički ulomci.  
(crtež: I. Hrستیć)

Idući tridesetak metara na zapad, dolazi se u krašku vrtaču (sl.1, 23) koja je zatvorena kružnim suhozidom u promjeru od oko 50 m. I pored toga što je višekratnim odnošenjem zemlje<sup>22</sup> ova vrtača ostala bez sedimenta (sl. 5), sakupio sam ipak veću količinu pokretnog arheološkog materijala. U njenom istočnom dijelu nađeno je više keramičkih ulomaka većeg broja raznih posuda. Ovdje donosimo tri ornamentirana ulomka. Prvi ulomak predstavlja obod posude, ukrašen s vanjske strane plastičnim zadebljanjem, koje je ukrašeno udublivanjem prstom. Drugi je ulomak stijenke posude koja ima paralelno urezane tri pruge, a treći je obod posude s plitkim utisnućima. (T.XII.).



T. XII. Sućuraj - Divjeni doci, Keramički ulomci  
(crtež: I. Hrستیć)

Uz gore spomenutu keramiku našao sam i veći ulomak kućnog lijepa, na kojem se vide tragovi pruća. Također sam sakupio veliku količinu (oko 200 ulomaka) kremenih artefakata, od kojih su većina odbici i iverja. Najveći broj odbitaka i iverja sakupio sam u sjevernoj strani vrtače. Više većih ulomaka ostataka jezgri i sirovina upućuje nas da se možda ovdje kameno oruđe i izrađivalo. Od kremenih artefakata također izdvajamo strugala, strugalice, više slomljenih kremenih nožića ili sječiva, trokutastog i trapezoidnog presjeka, te retuširan slomljeni vršak, najvjerojatnije koplja (sl. 2B). Na širem prostoru uokolo vrtača sakupio sam više kremenih odbitaka, a najviše, oko dvadesetak, na polju stotinu metara prema jugu. Tu je također bilo i više ulomaka prehistorijske keramike (sl. 1, 24).<sup>23</sup>

Od *Divjenih doca* starom cestom za Bogomolje dolazi se na položaj *Korice* (sl. 1, 25), gdje se nalazi spilja. Ulaz je moguć nakon spuštanja u jamu na dubinu od tri metra, a sama spilja u promjeru ima oko šest metara, a u visini dva metra. Na površini ima sedimenta.<sup>24</sup> Sjeveroistočno od spilje nalazi se brdo *Stražišće* (sl. 1, 26), s kojega se ko-



Sl. 5. Sućuraj - Divjeni doci. Vrtača (foto: N. Vujnović)

ntrolira sjeverna strana otoka s morskim kanalom. Prema istoku komunicira s gomilom na *Ublini* i s gomilom iznad uvale *Studenac*. Prema jugozapadu komunicira s položajem *Borovik*. Na vrhu *Stražišća* nalazi se gomila kružnog tlocrta s promjerom od 14 i visinom od 2 metra.<sup>25</sup>



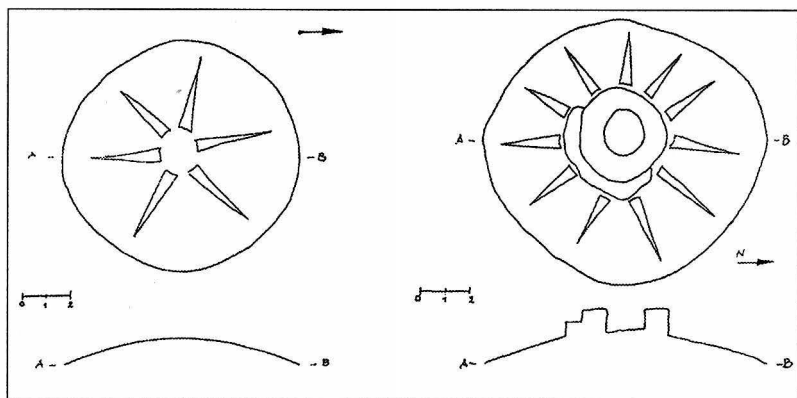
Povratkom na stari put dolazi se do brda *Rogovišća*, koje se nalazi na samoj granici dviju katastarskih općina. Na južnoj padini spomenutog brda nalazi se kamena gomila (sl.1, 27).<sup>26</sup> U nastavku istoga brdskog grebena, koji se pruža pravcem sjever-jug, na položaju *Sridnja Glavica* nalazi se kamena gomila (sl. 1, 28)<sup>27</sup>, kao i na kraju grebena, na položaju zvanom *Japag - Grčka gomila* (sl. 1, 29).<sup>28</sup> Gore spomenuti greben sa zapadne strane zatvara manje polje *Borovik*. Tu sam sakupio dvadesetak kremenih izrađevina - sileksa (sl. 1, 30). Većinom se radi o kremenim odbicima, kao i dva slomljena kremenena sječiva - nožića, trapezoidnog presjeka.

Na zapadnom rubu polja smještena je kamena gomila, s promjerom od 10 i visinom od 1,1 m, sastavljena od krupnijeg kamenja (sl.1, 31; T.XIII., lijevo).

Na istočnoj strani polja nalazi se brdo *Borovik* gdje je smještena kamena gomila s promjerom od 11 i visinom od 1,4 m. Na vrhu joj je podignuto suhozidno zaklonište kružnog tlocrta (sl.1, 32; T.XIII., desno). Odavde se pruža odlična vizualna komunikacija prema istoku na brdo *Ublina*, na *Stražišće* prema sjeveru, a posebno na morski prolaz s južne strane otoka prema Pelješcu i Neretvanskom kanalu na istok. Važno je napomenuti da se s ove točke odlično kontrolira ulaz u luku *Mrtinovik*, odakle se najlakše stiže do polja na položaju *Divjeni doci*.

Kao što se može vidjeti na karti nalazišta istraživanog područja (sl. 1), ovdje imamo dvije arheološke zone: prehistorijska nalazišta koja se nalaze uokolo polja, i kamene gomile na istaknutim točkama. U blizini Sućurja na brežuljku Umić (sl. 1, 7-9) imamo grupu kamenih gomila s grobovima, dok su sve ostale postavljene tako da se s njih vidi Umić i prilaz njemu sa sjeverne, istočne i zapadne strane, a ujedno se nadzire i širi prostor istočnog rta otoka Hvara. S gomile Na Vrh Križine (sl. 1, 14) kontrolira se prilaz s istoka od Neretve preko Neretvanskog kanala, i s juga s područjem poluotoka Pelješca. Vizualna komunikacija s gomilom na položaju *Gomiletina* (sl.1,15) omogućuje kontrolu plovidbe Hvarskim kanalom i prilaz Sućurju preko prirodne luke u uvali *Mlaska*. S nje je također dobra veza sa zapadnim dijelovima otoka preko gomile na Brdu (sl.1, 16) i *Stražišću* (sl. 1, 26) te gradine Likova Glava još zapadnije kod Bogomolja. U zapadnoj arheološkoj zoni gomile su razmještene po vrhovima uokolo dva manja polja i jedne vrtače. Zapadna granica





T. XIII. Sućuraj - Borovik. Kamene gomile (crtež: I. Hrstić)

ove zone je linija koja ide grebenom *Rogovišća* i čine je gomile postavljene pravcem sjever-jug (sl. 1, 27-29). Prilaze poljima s morske strane (uvala *Mrtinovik* na jugu i uvala *Divja* na sjeveru) kontroliraju gomile smještene na vrhovima brda *Borovik* (sl. 1, 32) i *Stražišće* (sl. 1, 26). Gomila na grebenu iznad uvale *Studenac* (sl.1, 20) postavljena je da kontrolira izvor vode u uvalama *Studenac* (odatle i toponim) i *Divja*. Ona preko gomile na *Stražišću* (sl. 1, 26) ima vezu s gomilom na *Ublini* (sl. 1, 17). Sve ove gomile, dakle, komuniciraju s najvećom i središnjom kamenom gomilom na zapadnom rubu brda *Ublina*, koje sa istoka zatvara ovu mikroregiju.

Za razliku od drugih dijelova otoka, gdje su kamene gomile porazmještene uokolo gradine<sup>29</sup>, na području naselja *Sućuraj* još nismo registrirali gradinu<sup>30</sup> koja bi kao centar vezivala okolna nalazišta, te tako jače potvrdila važnost plodnih polja za potrebe ratarstva ili pak kao pašnjake za uzgoj stoke. Upozoravam na nalazišta na otvorenom (manja naselja?), a nalazi iz vrtiće na položaju *Divjeni doci* pokazuju nam da se radi o staništu kao u vrtičama uz rijeku *Cetinu* i kod *Klisa*.<sup>30a</sup>

Komunikacijska veza između ove dvije arheološke zone u pretpovijesnom razdoblju je najvjerojatnije postojala i išla je starim putem koji je vodio preko središnjeg brdskog bila od *Sućurja* prema zapadu otoka. To nam nabolje potvrđuju nalazišta koja su smještena uz komunikaciju: grobovi na *Umiću* (sl.1, 7-9), nalazište uz put pored kamene gomile Na *Vrh Križine* (sl. 1, 14), gomila

na Brdu (sl. 1, 16), nalaz kremenog artefakta na položaju Turušna (T. VII.), gomile na vrhu Ubline (sl. 1, 17-19), nalazište s prethistorijskom i antičkom keramikom na položaju Divjeni doci (sl. 1, 21,23) te kamena gomila na brdu Stražišće (sl.1, 26).

Inače, sve kamene gomile su pretežno kružnog oblika, a u trima od njih su pronađeni grobovi u obliku kamene škrinje, gdje je pokojnik pokopan u zgrčenom, embrionalnom položaju, što je konstanta tijekom brončanog i željeznog doba, kao i u Bogomolju i Gdinju na Hvaru.<sup>30b</sup> No, jedan se grob razlikuje utoliko što se za konstrukciju kamene škrinje koriste veliki nepravilni kameni, što je neuobičajeno i zaista neobjašnjivo, s obzirom na to da baš u neposrednoj blizini nalazišta ima puno pločastog kamenja-škriljevca.

Keramički ulomci ili nalazi koje smo izdvojili imaju dosta zajedničkih elemenata sa sličnima u nalazištima šire regije. Ulomak s plitkim utisnućima po širini oboda (T.V.) ima analogije s nalazima iz kamene gomile u *Lukovač*<sup>31</sup> na području vrela Cetine, a također i iz gomile na lokalitetu *Ograde* u okolini Narone.<sup>32</sup> Sličan ornament nalazi se i na ulomku iz prethistorijskog groba iz sela *Vojno* kod Mostara<sup>33</sup>, te na gradini *Velika gradina* u Varvari<sup>34</sup>.

Za ulomak s plastičnim ukrasom u vidu bradavičastog ispupčenja (T.V. i IX.) analogne nalazimo na gradini *Velika gradina* u Privali<sup>35</sup>, *Velikoj gradini* u Varvari<sup>36</sup>, lokalitetu *Šparevine* na vrelu Cetine<sup>37</sup>, gradini *Nečajno* u Hercegovini<sup>38</sup>. Javljaju se i na otoku Hvaru u Bogomolju<sup>39</sup>, Gdinju<sup>40</sup>, Viri<sup>41</sup> i u Grapčevoj spilji.<sup>42</sup>

Vertikalne trakaste ručice (T.VIII.) nađene su u kulturnim slojevima na gradinama *Veliki gradac* na Privali<sup>43</sup> i *Nečajno* u Hercegovini<sup>44</sup>. Nalazimo je i u Hvaru u brončanodobnim slojevima Grapčeve spilje<sup>45</sup>.

Nizovi grubih udubljenja izvedenih utiskivanjem prsta na obodu posuda (T.X.) javljaju se na gradini *Veliki gradac* na Privali<sup>46</sup>, gradini *Nečajno* u Hercegovini<sup>47</sup>, te u *Lukovači* na Vrelu Cetine<sup>48</sup>.

Za ulomak trbuha s urezanim paralelnim prugama (T.XII.) analogne nalazimo na vrelu Cetine i to na nalazištima: Rudine<sup>49</sup>, Šparevine<sup>50</sup> i Lukovača<sup>51</sup>. Sličan ulomak nalazimo i na gradini *Veliki gradac* na Privali<sup>52</sup> i prethistorijskoj gomili u Vojnu kod Mostara<sup>53</sup>.

Za ornament plastično zadebljalog oboda s vanjske strane koji je ukrašen utiskivanjem prstom (T.XII.) slične

smo našli u Otišiću<sup>54</sup> i pećini Nezir u Albaniji<sup>55</sup>. Razlikuju se od našega što kod ulomaka s ova dva lokaliteta ukras nije izveden prstom.

Ulomak drške u obliku roščića ili jezičaste drške (T.XI.) sličan je onima koje je Marović našao u željeznodobnom horizontu Gospodske pećine kod vrela Cetine<sup>56</sup>. Više takvih drški registrirano je i na Makarskom primorju, na gradini Velika gomila između Igrana i Drašnica<sup>57</sup> i na gradini Grad-Gradina u Tučepima<sup>58</sup>.

Kamenu sjekiru-čekić (T.I.), pronađenu početkom 20. st., N. Petrić datira u bakreno doba.<sup>59</sup> Tipološki najbližu našoj nalazimo na lokalitetu *Šparevine*<sup>60</sup> i u odlično sačuvanoj iz groba u *Bajagiću*<sup>61</sup>. Govedarica objavljuje sjekiru nađenu na gradini Veliki gradac na *Privali*<sup>62</sup>, iz sloja sa starije brončano dobnim materijalom. Najbliže našoj su dvije slične sjekire iz Splita i *Poljuda*<sup>63</sup>, te donja polovica sjekire iz *Gdinja*<sup>64</sup>, koji je udaljen dvadesetak kilometara od Sućurja.

Kremeni artefakti, strugalice, strugala, a naročito sječiva trapezoidnog i trokutastog presjeka (T.II., III., IV., VI., VII.; sl.2), pojavljuju se na nalazištima po Dalmaciji i datiraju se u širem vremenskom rasponu od neolitika do brončanog doba.<sup>65</sup> Nešto više će se moći reći tek nakon tipološke analize materijala, koji je većinom prikupljen po površini nakon poljodjelskih radova.

Sve keramičke fragmente, osim ulomka jezičaste drške (T.XI.), te kameni čekić s otvorom za držalo, prema objavljenim radovima spomenutih autora možemo datirati u vremenskom rasponu od prijelaza iz bakrenog u brončano doba do prijelaza iz ranog u srednje brončanog doba, dakle u rano brončano doba (Br A1 - A2).

Zbog nedostatka arheoloških podataka ne znamo kako se odvijao život na ovom prostoru tijekom kasnog brončanog i željeznog doba. Možda bi jedino trebalo spomenuti dršku u obliku roščića (vidi T.XI.), koja se prema nalazima iz kulturnih slojeva Gospodske pećine datira u željezno doba. Ona bi stoga bila interesantna, jer bi s njom riješili pitanje kontinuiteta na položaju *Divjeni doci*, pogotovo zato što je pronađena na nalazištu zajedno s antičkom keramikom. Druga veza mogla bi biti ulomak prethistorijske posude s potkovastom drškom (sl. 6, lijevo) koja je pronađena u uvali *Mlaska* (sl. 1, 35) na sjevernoj strani otoka, a koja bi tipološki mogla pripadati vremenskom rasponu od brončanog do željeznog doba.

Iako malo znamo o željeznodobnim stanovnicima ovog dijela otoka, svakako moramo reći da je Sućuraj kao strateški značajna točka imao svoje mjesto unutar prilika toga doba, što nam najbolje svjedoči grčko-italska kaciga koja je izvađena mrežom sa dna mora sjeverno od rta Sućuraj (sl. 1, 45). Iako je nađena dalje od hvarskog kopna, ona ipak pripada arheološkoj cjelini otoka. Kacigu je proučavao M. Nikolanci, koji je datira u 5 st. pr. Kr.,<sup>65a</sup> dok je I. Marović<sup>65b</sup> i M. Zaninović<sup>65c</sup> samo spominju u svojim raspravama u okviru grčko-ilirskih odnosa na istočnoj jadranskoj obali.



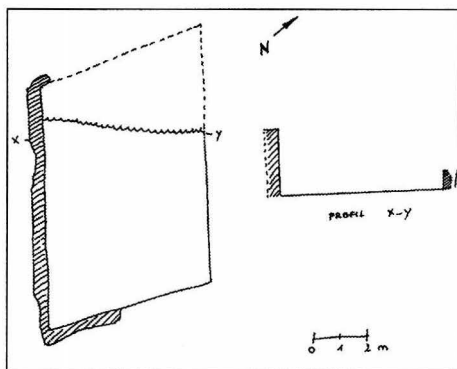
Sl. 6. Sućuraj - Mlaska.  
Ulomci keramičkih nalaza  
(foto: N. Vujnović)

### Antičko razdoblje

Iz 4. st. pr. Kr., kada dolazi do osnivanja grčkih kolonija na otocima Visu (kolonija Issa) i Hvaru (kolonija Faros, današnji Stari Grad), još nemamo tragova niti informacija da je u to vrijeme grčka kolonizacija zahvatila i istočni dio otoka Hvara. Možda bi se i našli nekakvi tragovi materijalne kulture, ali vjerujem jedino intenzivnim i sustavnim arheološkim istraživanjima. Jer, slučajni nalazi helenističke keramike iz 3.-2. st. pr. Kr. iz uvale *Duboka*<sup>66</sup> i *Kozja* (ulomak oboda gnathia keramike) u Selcima kod Bogomolja te u uvali *Mlaska* i luci zvanj Porat u Sućurju svjedoče nam da je ovaj najistočniji dio otoka Hvara imao kontakte sa grčkim svijetom.

No, za razliku od grčkog, u rimsko je doba ovaj dio otoka bio intenzivno nastanjen, što znamo po brojnim arheološkim nalazima i lokalitetima. Nalazi ulomaka rimske keramike, ostataka arhitekture i grobova govore nam o životu stanovnika uglavnom u okviru rimskih gospodarskih imanja (*villae rusticae*).

T. XIV. Sućuraj - Brigove,  
Tlocrt i profil cisterne  
(crtež: I. Hrstić)



Jedan takav gospodarski objekt nalazi se oko tri kilometra sjeverozapadno od Sućurja na *Brigovima* (sl. 1, 33), a smješten je na zapadnom rubu manjeg polja.<sup>67</sup> Na tom mjestu je početkom pedesetih godina Nikola Anić otkrio ostatke rimske cisterne, a 1967. godine zajedno s N. Dubokovićem i I. Marovićem dva rimska zida.<sup>68</sup> Duži je zid bio dužine od 5, visine od 3, a debljine od 0,35 metara. U zidu se vidi otvor. Sjevernije od ovoga registriran je drugi zid manjih dimenzija. Prilikom višekratnih rekognosciranja nisam mogao zbog vrlo guste šume pronaći ova dva zida. Na tom prostoru mogu se jedino uočiti po poljskim gomilama raštrkani ulomci keramike i to uglavnom amfora, pitosa, tegula i žbuke. Na zapadnom kraju nalazišta, na nešto višoj nadmorskoj visini, nalazi se rimska cisterna (T.XIV.) s tragovima vodootporne žbuke i to najviše u jugoistočnom kutu gdje je sačuvana u debljini od 3 centimetra. Debljina podnice, koju je uništio vlasnik zbog sadnje smokve i masline, jest 20 centimetara. Najbolje su sačuvani južni i istočni zid; južni je i najviši s visinom od 2,5 metara. Tu je bilo moguće izmjeriti debljinu zida cisterne od 0,50 metara. Njen istočni zid sačuvan je samo u donjoj polovici, dok je od sjevernog zida vidljivo južno lice u dužini od 5,7 metara i visini od 0,70 metara. Od zapadnog zida ostao je sačuvan samo južni dio od 0,30 metara. Cisterna je romboidnog tlocrta veličine od 9,3x6,2 metra, a mogla je akumulirati oko 144 kubična metra vode.

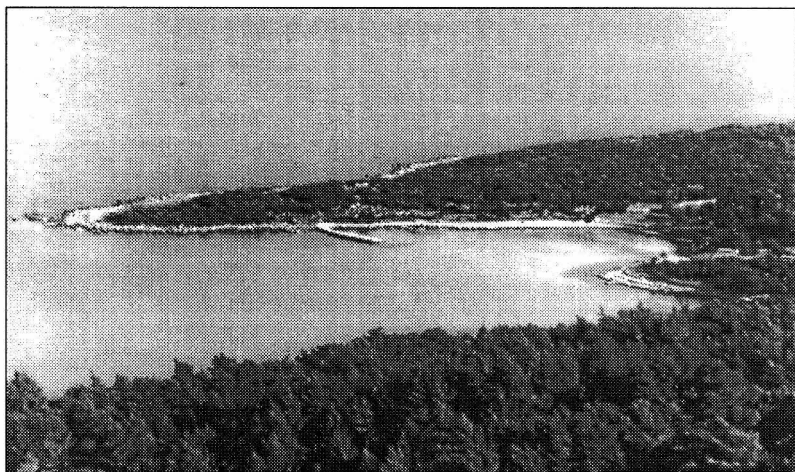
Nešto sjevernije od spomenutog objekta na imanju pok. Lovre Mihaljevića (sl. 1, 34) prilikom krčenja za sadnju loze pronađeno je više grobova u obliku kamene

škrinje s pokojnicima koji su bili ukopani u zgrčenom položaju.<sup>69</sup> Na osnovu ovih informacija N. Petrić je pretpostavio da se možda ovdje radi o grobovima na ravnom, slično onima iz Žaganj-doca kod Sumartina na Braču.<sup>70</sup> M. Zaninović, pak, smatra da su ovdje ukopani domaći stanovnici u rimskom dobu koji su bili uporni u čuvanju tradicije pri ukopavanju pokojnika.<sup>71</sup> Kako su grobovi otkriveni uz rimski gospodarski objekt, a na tom sam položaju prilikom čestih obilazaka pronalazio ostatke rimske keramike - uglavnom ulomke amfora narebrenih stijenki, zatim fragmente tegula i pitosa - držim da je pokapanje izvršeno u rimsko doba, kako to tumači prof. Zaninović.

Na osnovu analize keramike koja je obavljena u okviru Projekta Hvar 1989. godine, drži se da je gospodarska aktivnost na ovom nalazištu bila tijekom rimskog carskog razdoblja do 6. st.

Za ovaj lokalitet možda je značajna i jedna informacija iz 16. st. Naime, poznati hvarski dominikanac Vinko Pribojević, u svom govoru održanom 1525. godine u crkvi sv. Marka u Hvaru, kaže da je istočni dio otoka prema kopnu ravan, a ističe se ruševinama dvaju među sobom malo udaljenih gradova. U njima se na više mjesta vide podovi sa slikama od mramornih kamenčića ili s mozaicima.<sup>72</sup> Jedan od tih gradova s mozaicima možda je upravo *villa rustica* na *Brigovima*. G. Novak u svom komentaru Pribojevićeva govora smatra da se tu radi o dva grada, jednom s jedne, a drugom s druge strane luke.

No, ipak, 1984. godine otkrio sam da je i *villa rustica* na *Brigovima* imala svoju luku i to u uvali *Mlaska* (sl. 1, 35; sl.7).<sup>73</sup> Luka je sigurna i zaštićena je od svih vjetrova osim onih iz sjeverozapadnog kvadranta (tramontana), pa su i "muleti" na toj strani luke bili u funkciji zaštite od tih vjetrova. Zahvaljujući takvom položaju uvala je, osim kao luka za potrebe rimskog gospodarskog objekta, mogla poslužiti i kao sidrište za brodove koji bi za nevremena tu našli sigurno zaklonište. Obilaskom sam ustanovio da se oko dva kamena muleta na sjevernoj strani uvale nalaze ostaci rimske keramike. Najstariji ulomak pronađen u *Mlaskoj* pripada velikom prehistorijskom loncu s obodom nešto malo izvijenim prema van i potkovastom drškom ispod oboda (sl. 6, lijevo). Interesantan je i nalaz ulomka tijela helenističke sivo pečene keramike s crnom presvlakom, koja se datira u 3.-2. st. pr. Kr. (sl. 8, lijevo).



Sl. 7. Sućuraj - Mlaska. Pogled na uvalu (foto: N. Vujnović)

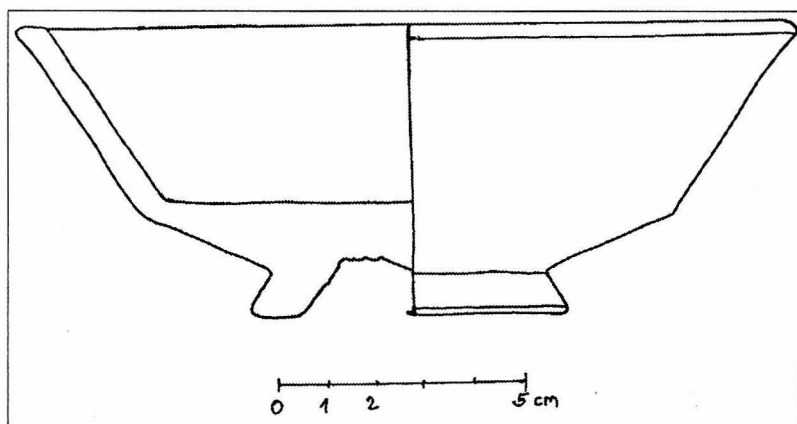
Ovdje spominjem i nalaz čitave zdjele, koja je konusnog presjeka s lagano izbočenim obodom na prstenastoj nozi (T.XV.;sl. 8, desno). S vanjske i unutarne strane je crno polirana, a u stručnoj literaturi poznata je kao kampanjska, proizvedena u južnoj Italiji 150.-50. g. pr. Kr.<sup>74</sup> Spominjemo i nalaz grla amfore s dvije drške (sl. 6, desno), kao i više ulomaka raznih tipova amfora, naročito onih s narebrenim stijenkama, što se okvirno datira u kasnoantičku, bizantsku produkciju (4.-6. st.).



Sl. 8. Sućuraj - Mlaska.  
Keramički materijal

Na lokalitetu zvanom *Košćak* sjeverno od naselja nalaze se ostaci antičkog zida koji se prostire pravcem istok- zapad (sl.1, 36). Prvi ga je registrirao N. Duboković Nadalini<sup>75</sup> u Popisu spomenika otoka Hvara iz 1958. g., gdje navodi da je dugačak 1 kilometar. U izvještaju N. Anića iz 1967. g. zid je dugačak oko 500 metara, s mišljen-





T. XV. Sućuraj - Mlaska. Zdjela kampanskog tipa

jem I. Marovića iz Splita da je iz rimskog doba.<sup>76</sup> Inače, prema tradicionalnom pučkom kazivanju u Sućurju, dala ga je sagraditi kraljica Teuta pa se naziva Teutin zid.<sup>77</sup>

Početak 1991. g. izvršio sam mjerenje zida i ustanovio da se *in situ* uočava na osam mjesta. Od zapadne točke gdje se vidi *in situ* do iste na istočnom završetku dužina mu je 271 metar, unutar čega je ukupna dužina sačuvanog zida od 30 metara sa svih osam pozicija. Na osnovu tragova žbuke na okolnim gomilama-krčevinama utvrdio sam da je mogao biti dugačak oko 300 metara. Najduža i najbolje sačuvana dionica je na zapadnom kraju, gdje je vidljiv u dužini od 10, a s visinom od 1,20 metara. Širok je 0,45 metra. Zid je građen od grubo pripremljenog kamenja, povezanog žbukom u kojoj je sitnije morsko žalo. Važno je napomenuti da u njegovoj zoni prostiranja nema nalaza antičke keramike, osim ulomka rimske amfore na istočnom kraju, što se inače nalazi u velikim količina ako se radi o rimskom gospodarskom objektu. S obzirom na svoju širinu (45 cm) i dužinu prostiranja od oko 300 metara, zid je najvjerojatnije omeđivao granice posjeda.<sup>78</sup> Ostaje otvorenim pitanje da li je Pribojević u ovom zidu vidio ostatke jednog od dvaju gradova na istočnom rtu otoka. To je moguće, budući da je, prema sadašnjem našem znanju, to jedini stari zid u blizini luke Sućuraj kojemu još nismo sa sigurnošću utvrdili namjenu niti vrijeme gradnje. Već sam rekao da uokolo nema nalaza rimske keramike, pa se i stoga teško opredijeliti za njegovo rimsko porijeklo, ali postoji

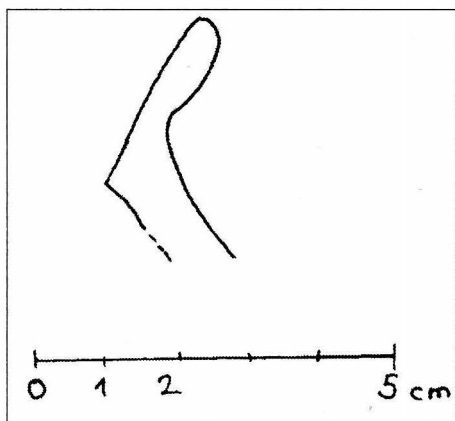


mogućnost da je to ogradni zid nekog imanja iz kasne antike ili srednjeg vijeka.<sup>79</sup>

Istu tehniku građenja utvrdio sam i u vrtu bivšeg augustinskog samostana u Sućurju (sl. 1, 37).<sup>80</sup> Naime, kada se 1990. godine počelo s adaptacijom samostanske zgrade, prema mišljenju Uprave za zaštitu spomenika kulture iz Splita trebalo je izvršiti zaštitna arheološka iskopavanja.<sup>81</sup> Pri iskopu za otpadnu jamu kod samostanskog bunara u vrtu pokazao se kulturni sloj. Jama je bila veličine 4,80x2,60 metara. Do bunara u zapadnom i južnom profilu nas dubini od 0,50 metara ustanovio sam rimski kulturni sloj s ulomcima amfora i tegula. Ovog sloja nije bilo u sjevernom dijelu iskopa, već samo do bunara. Konstrukcija vijenca bunara je podignuta na kamenu živcu i građena od nepravilnog kamenja povezanog žbukom koja je miješana sa sitnim morskim žalom. Građen je istom tehnikom kao i zid u *Košćaku* oko 200 m sjevernije. Na osnovu stanja u sondi teško je reći da li je kulturni sloj istovremen s nadgrađem bunara, ali je zato sigurno da se ovaj izvor vode koristio u rimsko doba i tijekom srednjeg vijeka za potrebe stanovnika samostana. U 1963. godini registriran je nalaz rimskog bijelog mozaika koji je nađen prilikom gradnje otpadne jame za sanitarni čvor u župnoj kući.<sup>82</sup> Detaljnije informacije o okolnostima nalaza nisu nam poznati. Nalaz mozaika naveo je Dubokovića da postavi tezu kontinuiteta, tj. da je samostan podignut na rimskom lokalitetu, iako za to nije imao čvrstih argumenata na terenu.<sup>83</sup> Ja sam 1991. godine prilikom raščišćavanja otpadnog materijala iz prostorije sa sjeverne strane samostanske zgrade, pored kasnosrednjovjekovne i novovjekovne keramike, izdvojio i dva manja ulomka rimskog bijelog mozaika. Radi se o dijelovima, najvjerojatnije, istog bijelog mozaika koji je pronađen 1963. godine nekoliko metara istočnije. Pretpostavljam da je i tada kao i 1991. godine mozaik pronađen zajedno s otpadnim materijalom. Indikativno je da tada nisam našao niti jedan ulomak rimske keramike, a nju nisam, također, uočio niti prilikom arheološkog pregleda samostanskog vrta. Ako je to tako, odakle potječe rimski mozaik? Da li je donesen s nekog drugog položaja, npr. s *Brigova*? To je moguće, jer je na tom lokalitetu bio velik rimski gospodarski objekt, gdje, na žalost, terenskim pregledom nisam uočio ostatke mozaika. Ostaje, dakle, zadatak da se arheološki potvrdi Pribojevićeva tvrdnja

kako su oba grada na istoku otoka imala podove s mozaičkim kockicama.

U istom vrtu, uz južni perimetralni zid, prilikom gradnje trafostanice, otkrio sam u iskopu antički kulturni sloj debljine od oko 40 cm, a pored njega i jamu s velikom količinom ostataka morskih školjki (lupari, volci i ogrci). Od keramike je sakupljeno više ulomaka amfora i tegula te jedan ulomak profila usta istočne *terre sigilate* (T.XVI.) iz 1.-2. st. Kako se ovaj položaj nalazi uz samu luku gdje su pristajali brodovi, najvjerojatnije je da se prostor intenzivno koristio od strane mornara s brodova.



T. XVI. Sućuraj - Samostan.  
Ulomak oboda i tijela  
(crtež: I. Hrstić)

U *Gornjoj bandi* u blizini samostana pronađen je novčić rimskog cara Konstancija II. (337.-361.).<sup>84</sup>

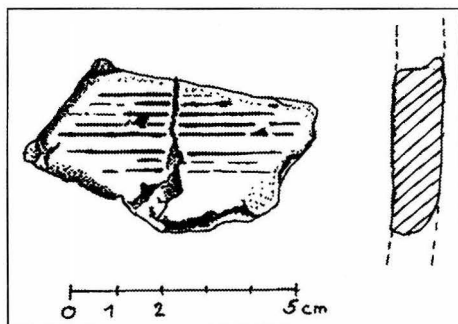
Oko 200 metara zapadno od naselje, na položaju *Ograde* (sl.1, 38), otkrio sam nalazište srednje koncentracije rimske keramike. Na prostoru od oko 2000 m sakupljeno je više ulomaka ručica i rubnih profila, koje je pregledao J. Hayes i datirao u 2.-1. st. pr. Kr. Nađeno je i rimskih tegula. Nalazi su raštrkani po gomilama-krčevinama na prisojnoj strani niskog grebena, koji sa sjeverne strane zatvara polje i zaštićuje ga od sjevernih vjetrova.<sup>85</sup>

Na južnom rubu istog polja, oko 300 metara sjeverozapadno od kuće Kumarić, u dužini od 70 metara pravcem istok-zapad, postavljena je kamena gomila-krčevina (sl.1, 6). U njejoj strukturi opažaju se starije naslage kamenja, pa se pri zapadnom kraju vidi nešto povišeni kalotasti završetak izvornog tumula(?). Na istočnom dijelu gomile, kao i po obližnjim maslinicima (sl.1, 39) na prostoru od oko 2000 m, uočio sam manju

koncentraciju rimske keramike, i to ulomaka ručica i narebrenih stijenki kasnoantičkih amfora, koje se datiraju od trećeg do petog stoljeća.<sup>86</sup>

Starom komunikacijom iz Sućurja preko polja, a potom uz južnu padinu Umića stiže se penjanjem na istočni vrh brda, gdje sam na položaju Lukovci (sl. 1, 47) otkrio manju koncentraciju antičke keramike (nekoliko ulomaka amfora i ulomak pitosa). Smješten je na manjem ravnom platou (malom polju) uz javni put, a na zapadnoj blagoj padini istočnog vrha brda.

Nastavljajući istim putem prema zapadu, nakon spuštanja niz zapadnu padinu brda Ublina, na sjeveroistočnoj strani položaja Divjeni doci (sl. 1, 21) nalazi se antičko nalazište sa srednjom koncentracijom antičke keramike (vidljivost je vrlo mala). Od sakupljene keramike izdvajam ulomak tijela posude koja je bila dio antičke košnice za med (T.XVII.). Nalazište je plato kružnog tlorisa s oko 40 metara u promjeru, okružen suhozidom koji je sa zapadne strane visok do jednog metra. Pored opisanog ulomka košnice<sup>86a</sup>, sakupljeno je više dijelova rimskih amfora. Rimskih nalaza ima i oko kružnog nalazišta po kamenim gomilama-krčevinama. Na širem prostoru ovog polja (sl. 1, 24) nalazi se ulomaka antičke keramike, naročito više ulomaka različitih amfora, kao i na gomili po



T. XVII. Sućuraj - Divjeni doci. Ulomak košnice (crtež: I. Hrstić)

sredini polja (sl. 1, 22). Već smo ranije rekli da je gomila sastavljena od sitnijeg kamenja, a kako po njoj ima i ulomaka antičke keramike, moguće je da je nastala kako gomila krčevina tijekom obrade polja u rimsko doba.

Podmorska antička nalazišta svjedoče o vrlo živom prometu morem i prometnom značaju istočnog rta otoka Hvara u regiji. Evidentirano je više nalazišta.

Najstariji podatak o nekom podmorskom arheološkom lokalitetu nalazimo kod opata A. Fortisa, koji je prilikom posjeta Sućurju zabilježio da se na maloj dubini vidi hrpa starih urna, koje tu leže najmanje od natrag 14. stoljeća. Mnoge od ovih urna se nalaze po 4, po 3, po 2 daleko od veće hrpe. Nisu zakopane, nego iz dna vire više od pola. Ovaj podatak Fortis je objavio u svom djelu *Viaggio in Dalmazia*, 1774. u Veneciji<sup>87</sup>, a kod naših autora povezuje se s antičkim brodolomom kod uvale Perna (sl.1, 41) koji je na dubini od 22-25 metara.<sup>88</sup> Fortis izričito navodi da su na maloj dubini, što se moglo vidjeti prostim okom, a to bi moglo značiti da bismo tu njegovu informaciju mogli povezati s nalazima amfora u *Donjoj bandi* (sl.1, 42), otkrivenima na dubini od 2-3 metra, ili pak s nalazištem uz samu obalu od *Miokove punte* preko uvale Prapatna do *Žukove* (sl.1, 43).

Više ulomaka amfora također je izvađeno sa dna mora po sredini uvale *Rasovac* (sl.1, 44), oko 2 km prema zapadu. Dosad pronađeni ulomci amfora s gore spomenutih nalazišta pripadaju tipu *Lamboglia 2*, kao što i većina amfora iz potopljenog broda, te je moguće da su i one bile dio tereta istog broda.

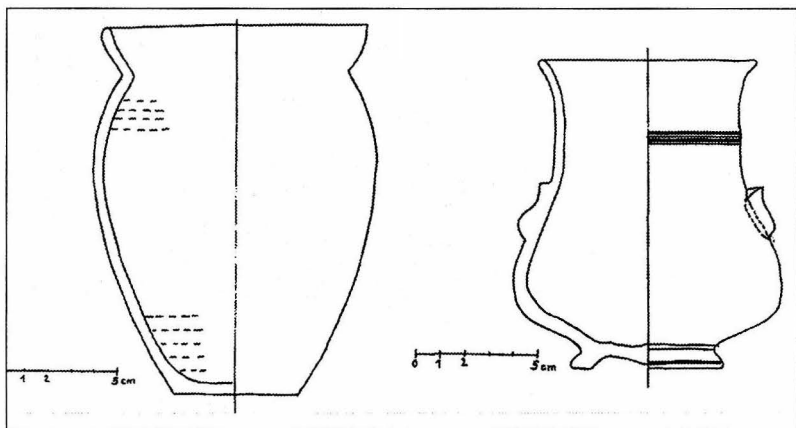
Antički brodolom s teretom amfora kod *Perne* otkrili su lovci na spužve s otočića Krapnja kod Šibenika, a najveći dio amfora s ovog bogatog ležišta Mjesna je zajednica iz Sućurja, uz regularnu dozvolu Republičkog zavoda za zaštitu spomenika, u više navrata izvadila i prodala da bi asfaltirala mjesto. Među brodskim teretom bila su dva tipa amfora, koje je N. Cambi datirao u 2. na 1. st. pr. Kr.<sup>89</sup> Iz mora je izvađena i olovna prečka broskog sidra, koja se čuva u Sućurju. Zabilježeno je i više posuda koje su bile dio broskog inventara, kao npr. lončić od crvene pečene zemlje i vrčić od svijetlosmeđe pečene zemlje s crnim premazom.<sup>90</sup> Pripadaju tzv. kampanskoj proizvodnji i datiraju se u 2. na 1. st. pr. Kr. (T.XVIII.).

Nov nalaz rimske amfore bilježimo na sjevernoj strani otoka, oko 1 km od svjetionika (sl. 1, 45). Izvađena je s dubine od 35 metara. Danas je kod vlasnika.<sup>91</sup>

Nastavljajući plovidbu uz sjevernu obalu prema uvali Mlaska, nalazište s više velikih ulomaka dvije ili više amfora otkriveno je u uvalici Krvavice<sup>92</sup> (sl.1, 46) na dubini od 4 metra.

I na kraju pregleda arheoloških nalazišta, vrlo važne informacije za izučavanje najstarije prošlosti ovog pod-

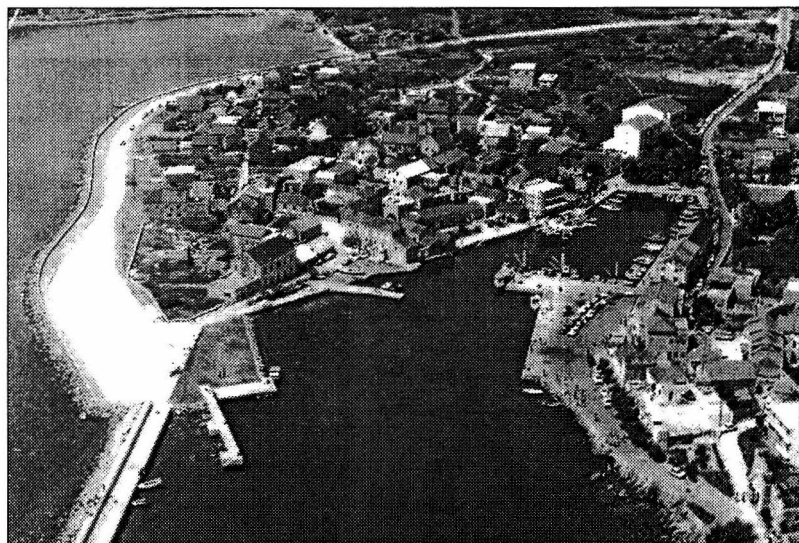
ručja dala nam je luka Sućuraj. Moja osobna istraživanja i razmišljanja o njenom značaju potvrdila su se 1997. godine, kada sam prilikom čišćenja dna mandrača zvanog Porat (sl. 1, 40) otkrio veliku količinu antičke, srednjovjekovne i novovjekovne keramike, stakla i porculana. Sama luka nalazi se u dubokoj uvali, dosta uskoj, smještenoj između *Donje bande* i *Gornje bande*, današnja



T. XVIII. Sućuraj - Perna. Keramičke posude (crtež: J. Mardešić)

dva naselja koja čine Sućuraj (sl.9). *Donja banda*, koja se počinje naseljavati krajem 16. i početkom 17. stoljeća, leži na niskom poluotoku koji s južne i jugozapadne strane zatvara luku i tako je odlično brani od vjetrova iz tih pravaca. Također je potpuno sigurna od sjevernih vjetrova, jer je na južnoj strani otoka, dok je otvorena za one iz istočnog i jugoistočnog smjera. Za sigurnost sidrenja i za boravak u luci bilo je važno podignuti i manji valobran na mjestu današnjeg mosta (zove se "Stari most") što nam jasno potvrđuje rasprostranjenost nalaza. Naime, skoro sva keramika sakupljena je na dubini od 2,5 - 3,2 metra upravo uz zapadnu stranu toga mosta, koji s istoka zatvara *Porat*. Na žalost ovaj valobran ili gat (?) nismo mogli potvrditi prilikom zadnjih radova na rekonstrukciji mosta, jer konzervatori nisu bili pozvani da to istraže. Velika šteta, zar ne?!<sup>93</sup>

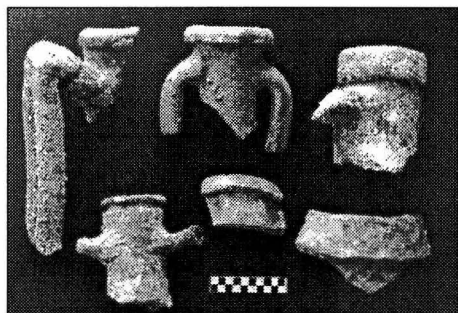
Najstariji nalazi su, najvjerojatnije, atipični ulomci nekih pretpovijesnih posuda koje na žalost ne možemo preciznije datirati. Zato možemo sa sigurnošću dva ulomka usta i grla grčko-italske amfore koje pripadaju mla-



Sl. 9. Sućuraj - Porat (stara luka) (foto: "Vjesnik", Zagreb)

dem tipu iz 3.-2. st. pr. Kr.<sup>94</sup> Također tom periodu pripadaju i dva ulomka iste reljefne helenističke čaše sive fature s crnim premazom. Nađeno je i ulomaka s crnom presvlakom koja bi mogla biti kampanske produkcije. Datiraju se u 3.-1. st. pr. Kr.

Od drugih amfora izdvajamo više ulomaka grla i ručki s vratom koji pripadaju tipu Lamboglia 2, te jedan s velikom ručkom bifidnog profila u presjeku (sl.10).<sup>95</sup> Na jednoj ručki amfore nalazi se pečat proizvođača u dva reda: ARTHEMO../ MA EOMES.. Najveći broj od prikupljenih pripadaju amforama s malim ručkama i nižeg vrata, a većinom su one kojima je tijelo s vanjske strane ukrašeno različitim tipovima brazdanja, kaneliranja ili u



Sl. 10. Sućuraj - Porat.  
Ulomci amfora  
(foto: N. Vujović)

obliku rebara. Pripadaju amforama kasnoantičkog razdoblja bizantskog podrijetla i datiraju se od 3.-7. st.

Od finog keramičkog materijala izdvajam jedan ulomak aretinske *terre sigilate*, kao i više ulomaka istočne sigilate B. Datiraju se od 1. st. pr. Kr. do 2. st. Ima i dvadesetak ulomaka profila usta raznih zdjela, tanjura, lončića, čaša i dr. (sl. 11). Otkrivene su i dvije uljanice, od kojih je jedna sačuvana u cjelini, s pečatom proizvođača C. DESSI. Proizvodila se u sjevernoj Italiji i u drugim krajevima tadašnjeg carstva početkom 2. st.<sup>96</sup>

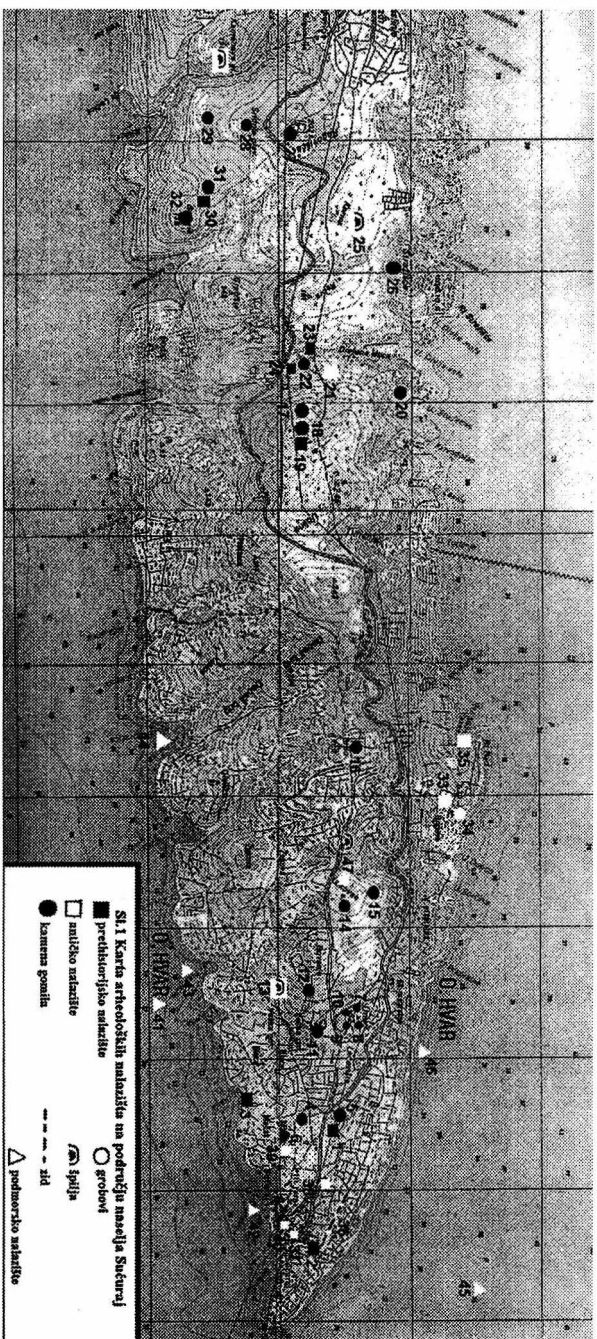


Sl. 11. Sućuraj - Porat. Ulomci keramičkih posuda (foto: N. Vujović)

Sakupljen je i veliki broj grubog kuhinjskog posuđa, a najviše lonaca izvučenog oboda tamno sive ili crne boje, grube zrnate strukture. Neki su ukrašeni i valovnicom, što nas upućuje da bi mogli biti srednjovjekovnog podrijetla. Bager je stalno izbacivao i velike ulomke rimskih tegula, više ulomaka s rubnim profilom, kao i ulomak velike posude debele stijenke, zvane pitos.

Na istraživanom području bilježimo tri arheološke zone u antičkom razdoblju koje su smještene okolo polja i u poljima. To su: Sućuransko polje, polje na Brigovima, a na zapadu polja na položaju Divjeni doci. Registrirano je 16 lokaliteta, od čega su 10 na kopnu, a 6 u podmorju. Najvažnije rimsko nalazište je gospodarsko imanje s pripadajućim objektima (ostaci zidova objekta i cisterna za akumuliranje vode) na Brigovima, koje je smješteno na zapadnom rubu polja. Uz imanje je bila i manja nekropola.





Sl. 1. Karta arheoloških nalazišta na području naselja Sućuraj

- naučilo nalazište
- predistorijsko nalazište
- kamena gomila
- grobovi
- △ podmorško nalazište
- — — — — zid
- ⌒ špilja



Dva manja nalazišta su također smještena uz rub polja pored naselja Sućuraj, ali pripadaju manjim objektima (nema ostataka arhitekture-zidova), kao i manje nalazište s rubnim kružnim suhozidom u tlocrtu na položaju Divjeni doci. Komunikacija između spomenutih nalazišta išla je današnjom starom trasom, putem koji vodi iz Sućurja preko polja i brda do Brigova i Divjenih doca prema zapadu otoka. To nam potvrđuje i manje arheološko nalazište na vrhu brda na položaju Lukavci (sl. 1, 47), odakle se i vizualno komunicira s položajem rimske vile na sjeveru otoka.

Važno je napomenuti da su rimska nalazišta bila u izravnoj vezi s dvije morske luke u uvali Mlaska i u luci Sućuraj. No, velika količina arheološkog materijala koji je sakupljen u lukama sugerira nam da su te luke bile vrlo važne postaje za brodove koji su se mogli skloniti zbog vremenskih nepogoda (opasnost plovidbe oko rta Sućuraj potvrđuju i brojna podmorska nalazišta, što se može vidjeti na karti nalazišta), ili kao stanica za odmor i pripremu za nastavak plovidbe, uz mogućnost opskrbe vodom i namirnicama, trgovinom ili razmjenom s domaćim stanovništvom. Imale su važnu ulogu na plovidbenim rutama unutrašnjim morem između otoka i kopna, naročito zbog razmjene dobara koja se odvijala preko dvije važne luke na istočnojadranskoj obali: Narone na ušću rijeke Neretve i Salone kod Splita.

## ZAKLJUČAK:

Na koncu, nakon dvadesetak godina arheološkog rada na istraživanom području, registrirano je 47 lokaliteta, što je pet puta više nego li ih je bilo 1978. godine kada sam počeo prikupljati informacije za izradu arheološke karte rodnog mjesta.

Iako nismo registrirali nalazište iz neolitika, ipak nam njihova blizina, oko 2-3 km prema zapadu, spilje *Mala spila* i *Živa voda*, gdje su nađeni ulomci kulture *impresso* keramike (stariji neolitik) i hvarske kulture (mlađi neolitik), sugerira da je i na našem području boravio čovjek u tom dobu.

Prema arheološkom materijalu evidentno je da se čovjek ovdje pojavljuje već početkom ranog brončanog

doba, kada prodiru grupe novih stanovnika indoeuropskog podrijetla. Bave se stočarstvom i u potrazi za novim terenima za ispašu stoke kod Sućurja najlakše prelaze na otok i nastavljaju živjeti nomadskim životom.

Škrti su podaci za razdoblje od kasnog brončanog doba i tijekom razvoja kultura željeznog doba. Par keramičkih ulomaka upućuju nas da je život kontinuirano tekao i ovdje, a najvjerojatnije je da je u to vrijeme obitavala zajednica slična onima na susjednom kopnu i drugim otocima. Objavljena građa nas također upućuje i na to da je domicilno stanovništvo nastavilo živjeti na tradicionalan način, u vrijeme koje najavljuje početak romanizacije kao i za vrijeme same romanizacije, kada najvjerojatnije žive na gospodarskim objektima uz najbolja obradiva zemljišta, poput svojih djedova.

Za sva pitanja i otvorene probleme, kao i za rješavanje i određivanje položaja ovog područja otoka prema susjednim regijama u prehistorijsko, protohistorijsko i historijsko doba, moguće je da ćemo zadovoljavajući odgovor dobiti tek nakon što se obave sistematska arheološka istraživanja naselja, pećina, utvrda (gradina) te obradi već postojeća dosta obimna arheološka građa koja je sakupljena tijekom posljednjih dvadesetak godina.

#### BILJEŠKE:

- <sup>1</sup> V. GAFFNEY, B. KIRIGIN, M. PETRIĆ, N. VUJNOVIĆ i S. ČAČE (unaprijed GAFFNEY et alii): Arheološka baština otoka Hvara, BAR IS 660, Oxford 1997. Ovdje su objavljeni svi lokaliteti koji su otkriveni do 1994.g. Svi podaci su sakupljeni, obrađeni i kompjutorizirani marom stručnjaka koji su okupljeni u međunarodnom projektu "Arheologija jadranskih otoka". Podaci se čuvaju u Muzeju hvarske baštine u Hvaru. Na korisnim sugestijama i pomoći zahvaljujem se kolegama iz Projekta, autorima crteža, a osobito Igoru Hrستیću koji mi je pomogao oko kompjutorske obrade teksta, posebno pri izradi arheološke karte.
- <sup>2</sup> F. BULIĆ: Dalmatien, Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 34, Wien 1904, 41; ISTI: Oggetti preistorici nell' i. r. Museo Archeologico di Spalato, Bulletino di archeologia e storia dalmata 32, Split 1909, 40.
- <sup>3</sup> N. ANIĆ: Na punti Hvara - povijest Sućurja, Sućuraj 2000. Vidi položaj na karti nalazišta objavljenoj u knjizi.
- <sup>4</sup> N. VUJNOVIĆ: Arheološke bilješke-Sućuraj, Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine 161, Hvar 1990, 46. Tu navodim da je uz kremeni nožić sakupljeno i prehistorijske keramike. Mislim, ipak, da se radi o novijoj keramičkoj proizvodnji, jer je rađena na lončarskom kolu.
- <sup>5</sup> G. PROTIĆ: Izvještaj o zaštitnim arheološkim radovima na trasi vodovoda u Sućurju na otoku Hvaru 22. 5. - 1. 6. 1985.g. (neobjavljeno).

- <sup>6</sup> N. DUBOKOVIĆ NADALINI: Sućuraj, Sućuraj 1970, 19.
- <sup>7</sup> GAFFNEY et alii., (1), 203.
- <sup>8</sup> Isto, 205.
- <sup>9</sup> Isto, 206.
- <sup>10</sup> Isto, 204.
- <sup>11</sup> Isto, 204.
- <sup>12</sup> Isto, 204.
- <sup>13</sup> Isto, 204. Prema kazivanju pok. Ferde Kačića Bartulovića, u Sućurju je postojala predaja da su se na Umiću ukopavala mala djeca. Vrlo je lako moguće da su seljaci, prilikom obrade zemlje za sadnju poljodjelskih kultura, nailazili na grobove u obliku kamene škrinje, koji su im se učinili premalenima za ukop odraslog čovjeka.
- <sup>14</sup> Isto, 203.
- <sup>15</sup> Isto, 203-204.
- <sup>16</sup> Isto, 52.
- <sup>17</sup> Isto, 52.
- <sup>18</sup> Informacija Nikole Vujnovića pok. Mate (Grošo) iz Sućurja. Lokalitet nisam obišao. Nikola me obavijestio i o spilji koja se nalazi nekoliko stotina metara zapadno na položaju Korice. U spilju se ulazi spuštanjem u jamu oko 4 metra duboku, pa se dolazi u dvoranu koja se za vrijeme rata koristila za skrivanje ljudi. Pored ove, prema kazivanju mještana Sućurja, spilje se nalaze i u uvali Crkovni Mrtinović (istočna strana brda Borovik), u istočnoj strani uvale Gornja Juta Grma i u uvali Rasovac. Nisam ih obilazio.
- <sup>19</sup> GAFFNEY et alii. (1), 53-54.
- <sup>20</sup> Isto, 54.
- <sup>21</sup> Isto, 53.
- <sup>22</sup> Zemlja iz ove vrtače korištena je za izgradnju nogometnog igrališta u Sućurju, za put kojim se koriste Hrvatske šume, te za saniranje deponija smeća u općini Sućuraj.
- <sup>23</sup> Ovo nalazište je uništeno izgradnjom ceste, a također je odavde odnesena zemlja za saniranje deponija smeća u Sućurju.
- <sup>24</sup> N. VUJNOVIĆ: Prilozi arheološkoj karti otoka Hvara, VAHD 83, Split 1990, 57.
- <sup>25</sup> GAFFNEY et alii (1), 54.
- <sup>26</sup> Isto, 64.
- <sup>27</sup> Isto, 55.
- <sup>28</sup> Isto, 55.
- <sup>29</sup> N. VUJNOVIĆ (24), 55.
- <sup>30</sup> Iznad uvale *Mrtinović* nalazi se toponim *Gračiče* (u Sućurju se zove *Glavujak*), što nas upućuje na to da se radi o gradini. Obilaskom tog položaja nismo potvrdili ono što sam toponim sugerira. Možda bi kod novih istraživanja trebalo više pažnje posvetiti brdu Ublina, gdje bi se mogla očekivati i gradina, s obzirom na to da se tu našlo puno prethistorijske keramike.
- <sup>30a</sup> A. MILOŠEVIĆ-B. GOVEDARICA: Otišić, Vlake: praistorijsko nalazište u vrtači I, Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja 24/22, Sarajevo, 1986, 53-71 ; G. PROTIĆ-F. BUŠKARIOL: Klis/Grlo, Kosa-Salona, istraživanje agera, Arheološki pregled 29, 1988, Ljubljana, 1990, 139-143.
- <sup>30b</sup> I. MAROVIĆ: Iskopavanje kamenih gomila u Bogomolju na otoku Hvaru, VAHD 78, Split 1985, 5-19.
- <sup>31</sup> I. MAROVIĆ: Istraživanje kamenih gomila cetinske kulture u srednjoj Dalmaciji, VAHD 84, Split 1991., sl. 19, 11 i 13.
- <sup>32</sup> I. MAROVIĆ: Prethistorijska istraživanja u okolici Narone, Izdanja HAD-a 5, Split 1980., sl. 35, 3.
- <sup>33</sup> V. ATANACKOVIĆ-SALČIĆ: Praistorijski grob u Vojnu kod Mostara, Hercegovina 4, Mostar 1985, T.1, 5.

- <sup>34</sup> B. ČOVIĆ: Velika gradina u Varvari - I. dio, GZM BiH u Sarajevu, sv. XXXII/1977, Sarajevo 1978, T. XIX, 14.
- <sup>35</sup> B. GOVEDARICA: Prilozi kulturnoj stratigrafiji praistorijskih gradinskih naselja u jugozapadnoj Bosni, Godišnjak CBI 18, Sarajevo 1982., T. I,5; T.III, 4; T.IV, 1,2; T.V, 4,5,12.
- <sup>36</sup> B. ČOVIĆ (34), T. XVI, 17.
- <sup>37</sup> I. MAROVIĆ (31), sl.2, 7.
- <sup>38</sup> B. ČOVIĆ: Posuška kultura, GZM (A), N.S. sv. 44, Sarajevo 1989, T.III, 2; T.V, 1.
- <sup>39</sup> I. MAROVIĆ (30b), sl. 4, c.
- <sup>40</sup> Isto, sl. 11, a.
- <sup>41</sup> Isto, sl. 13, b.
- <sup>42</sup> G. NOVAK: Prehistorijski Hvar, Zagreb 1955., T.I,1:T.X,3;T.XXX, 3.
- <sup>43</sup> B. GOVEDARICA (35), T.I,2,9;T.IV,5.
- <sup>44</sup> B. ČOVIĆ (38),T.III,3,9.
- <sup>45</sup> G. NOVAK (42), T.III,1,2;T.XI,2;T.XX,1.
- <sup>46</sup> B. GOVEDARICA (35), T.III,3,6.
- <sup>47</sup> B. ČOVIĆ (38), T.I,1-4,10.
- <sup>48</sup> I. MAROVIĆ (31), sl. 39, 6-9.
- <sup>49</sup> Isto, sl. 26, 3.
- <sup>50</sup> Isto, sl.7, 3-4.
- <sup>51</sup> Isto, sl. 48, 4.
- <sup>52</sup> B. GOVEDARICA (35), T II, 10.
- <sup>53</sup> V. ATANACKOVIĆ-SALČIĆ (33), T I, sl. 4.
- <sup>54</sup> A. MILOŠEVIĆ - B. GOVEDARICA (30a), T XII, 5.
- <sup>55</sup> B. GOVEDARICA: Rano bronzano doba na području istočnog Jadrana, Sarajevo 1989, T. XLV, 1-2.
- <sup>56</sup> I. MAROVIĆ: Rezultati arheološkog sondiranja u Gospodskoj pećini kod vrela Cetine, VAHD LXXII-LXXIII, Split 1979, sl. 10, 1,2,3.
- <sup>57</sup> N. VUJNOVIĆ: Velika gomila - gradina kod Igrana, Obavijesti HAD-a XXIII/2, Zagreb 1991, 39-40.
- <sup>58</sup> I. HRSTIĆ - N. VUJNOVIĆ: Rezultati novih arheoloških rekognosciranja u Gornjim Tučepima, Makarsko primorje 5, Makarska 2000, T. IV, T. VI.
- <sup>59</sup> N. PETRIĆ: Grgur Bučić i arheološka istraživanja na Hvaru u 19. stoljeću, Hvar u prirodnim znanostima, Zagreb 1977, 227.
- <sup>60</sup> I. MAROVIĆ (31), sl. 2, 10.
- <sup>61</sup> Isto, sl. 87, 2.
- <sup>62</sup> B. GOVEDARICA (35), T. VII,1.
- <sup>63</sup> I. MAROVIĆ: Nekoliko prahistorijskih nalaza iz Splita i okolice Sinja, VAHD LX (1958), Split, 1963, T I. 1 i 2.
- <sup>64</sup> I. MAROVIĆ (39), sl. 12,d.
- <sup>65</sup> G. NOVAK (42), T. CXL.
- <sup>65a</sup> M. NIKOLANCI: Dodatak grčko-ilirskim kacigama u Dalmaciji, VAHD 62, Split, 1967., 31-35.
- <sup>65b</sup> I. MAROVIĆ: L' elmo greco-illirico, Jadranska obala u protohistoriji, Zagreb, 1976., 294.
- <sup>65c</sup> M. ZANINOVIĆ: Delmatsko-grčki odnosi na Jadranu, Jadranska obala u protohistoriji, Zagreb, 1976., 302.
- <sup>66</sup> GAFFNEY et alii (1), 66.
- <sup>67</sup> Isto, 52-53.
- <sup>68</sup> N. ANIĆ: Izvještaj o obilasku starina na terenu mjesta Sućuraj na Hvaru 26. i 27. januara 1967. g; ISTI: (3), 22-23,26-27. Vidi fotografije u knjizi.
- <sup>69</sup> N. DUBOKOVIĆ NADALINI: Srednjovjekovni i noviji spomenici otoka Hvara, Popis spomenika otoka Hvara, Split 1958, 86; GAFFNEY et alii (1), 53.

- <sup>70</sup> N. PETRIĆ: Hvarski tumuli, VAHD 72-73, Split 1979, 75.
- <sup>71</sup> M. ZANINOVIĆ: O naseljenosti otoka Hvara u antičko doba, VAHD 68, Split 1973, 210.
- <sup>72</sup> V. PRIBOJEVIĆ: O podrijetlu i zgodama Slavena (komentar G. Novak, preveo V. Gortan), Zagreb 1951, 23.
- <sup>73</sup> GAFFNEY et alii (1), 53.
- <sup>74</sup> Isto, 73, (BG 507.00). Posljednjih nekoliko godina u Mlaskoj je sakupljena veća količina antičke keramike. Zahvaljujući upravi auto-campa, posebno direktoru I. Vitaliju i njegovom bratu Marku, koji je izronio nekoliko vrijednih ulomaka, nalazi su izloženi u zatvorenim vitrinama u prostoru restorana.
- <sup>75</sup> N. DUBOKOVIĆ NADALINI (69), 86.
- <sup>76</sup> N. ANIĆ (68).
- <sup>77</sup> N. ANIĆ (3), 22-23. Na osnovu legende da se radi o "Teutinu zidu", Anić je razradio teoriju o "dvorima ilirske kraljice Teute" i o tome kako su Iliri utvrdili Sućuraj. U tu priču se "uklapa" i "utvrda vojskovođe Demetrija Hvarskoga". Te teorije su neodržive jer nemaju potvrdu u ostacima materijalne kulture na terenu.
- <sup>78</sup> GAFFNEY et alii (1), 203.
- <sup>79</sup> Zid je zatvarao položaje Ledinak i Koščak koji su bili u vlasništvu crkve. Sličan takav zid, a s istom tehnikom gradnje i skoro iste širine, nalazi se na poluotoku Gradina u Jelsi gdje je bio augustinski samostan. Vidi o tome u: GAFFNEY et alii (1), 142, gdje je i literatura za to nalazište. Ja sam taj zid također rekognoscirao i tada sam vidio veliku sličnost u gradnji žbukom pomiješanom sa žalom. Ako se to pokaže točnim, najvjerojatnije je da je zid u Koščaku bio graničnik posjeda augustinaca koji su prvi došli u Sućuraj u 15. (?) stoljeću.
- <sup>80</sup> GAFFNEY et alii (1), 205.
- <sup>81</sup> Tada su bila otkrivena dva groba, o kojima ništa ne znamo jer ih investitor nije prijavio. Vjerojatno se tu radi o srednjovjekovnim grobovima uokolo crkve sv. Jurja, kojih se, prema nepotpunim i nesigurnim informacijama, nalazilo i prije devedesetih godina 20. st.
- <sup>82</sup> N. DUBOKOVIĆ NADALINI: Prilog "Popisu spomenika", Bilten historijskog arhiva komune hvarske, 5-6, Hvar 1963, 60.
- <sup>83</sup> ISTI (6), 8-9.
- <sup>84</sup> N. VUJNOVIĆ (4), 46.
- <sup>85</sup> GAFFNEY et alii (1), 206.
- <sup>86</sup> Isto, 206.
- <sup>86a</sup> Ulomci antičkih košnica nađeni su na istočnom dijelu Hvara, u Bogomolju, na lokalitetu U Lazu (neobjavljeno) i Sv. Barbari u Zastrazišću (J. HAYES-B. KIRIGIN: Structures rurales et societies antiques, Actes du Colloque de Corfon (14-16. mai 1992), Centre de Recherches d' Histoire ancienne, vol. 126 (Annales litteraires de l'Universite de Besancon, 508) Besancon/Paris 1994, 246, sl. 8.). U okviru projekta AJO registrirano je oko dvadesetak nalazišta s ulomcima košnica. Nalaze se i na Makarskom primorju: I. HRSTIĆ-N. VUJNOVIĆ: Arheološko rekognosciranje na području grada Makarske, Makarsko primorje 6 (u tisku).
- <sup>87</sup> A. FORTIS: Put po Dalmaciji (preveo M. Maras), Zagreb, 1984., 254. Fortis dolazi u Sućuraj da bi sakupio dokaze o rastu razine morske vode na našoj obali Jadrana, zato i tvrdim da je on vidio amfore koje su bile u pličaku. Vidi o tome N. ANDRIJAŠEVIĆ: O vertikalnom pomicanju obalne crte u historično doba na sjeveru-istoku jadranskog mora, BASD 33, Split 1910, suplement.
- <sup>88</sup> N. CAMBI: Tipološka i kronološka razmatranja o antičkim nalazištima na dnu srednjeg Jadrana, Beograd 1969, 227-228; D. VRSALOVIĆ:

Istraživanja i zaštita podmorskih arheoloških spomenika u Hrvatskoj, Zagreb 1974, 19, 53.

<sup>89</sup> N. CAMBI (88), 227-228.

<sup>90</sup> Pored olovne prečke sidra i sitnijeg kuhinjskog inventara (koji je predan na čuvanje u Osnovnu školu), iz mora je izvađen i drveni dio broda koji se čuvao u crkvi sv. Ante, ali je nestao. Informacije su od Frane Franičevića pok. Bogoslava iz Sućurja, koji je tada radio u Mjesnoj zajednici.

<sup>91</sup> Nalazi se kod Mate Jeličića iz Sućurja. Osobno sam je vidio dok je bila na desalinizaciji.

<sup>92</sup> GAFFNEY et alii (1), 207.

<sup>93</sup> Potpisani je o radovima obavijestio Konzervatorski ured u Splitu nekoliko mjeseci prije gradnje mosta. Kada su radovi započeli a nije bilo konzervatora, ja sam o tome obavijestio načelnika Općine Sućuraj i konzervatore, ali bez uspjeha. Radovi su završeni, potpisani je sakupio puno keramike i ovdje o tome prvi put obavještavam javnost o ovoj, i onoj iz 1997g., devastaciji značajnog arheološkog lokaliteta.

<sup>94</sup> B. KIRIGIN: Grčko-italske amfore na Jadranu, Arheološki vestnik 45, Ljubljana 1994, 16.

<sup>95</sup> M. PETRIĆ: Amfore Jadrana, Split 1989, 30-33.

<sup>96</sup> M.C.GAULANDI GENITO: Le lucerne antiche del Trentino, Trento 1986, 986, 276-277, 312-313.

Nikša Vujnović

## PREHISTORIC AND ANTIQUE PERIODS IN THE AREA OF THE SETTLEMENT OF SUĆURAJ

### Summary

After some twenty years of archaeological research in the area in question - the easternmost part of the island of Hvar in Croatia - the author of this paper has registered 47 sites, five times more than it was known in 1978, the year he started collecting informations for an archaeological map of his native place.

Although no site from the Neolithic has been registered here, the immediate vicinity of such sites only some 2-3 km to the West in the caves of *Mala spila* and that of *Živa voda*, where fragments of *impresso* pottery (older Neolithic) and those of the Hvar Culture pottery (newer Neolithic) have been found, makes it probable that humans of that age had settled this area as well.

According to the locally collected archaeological material it is evident that people appeared here already at the beginning of the early Bronze Age, in the migrations of newcomers of Indoeuropean origin. They herded live-stock and, in search of new pastures, at Sućuraj as the nearest point from the mainland made their way to this island, where they continued their nomadic lifestyle.

Evidence for the period ranging from the late Bronze Age through development of cultures of the Iron Age is very scant. A few of pottery fragments suggests that life has had its continuity even here, and it is most likely that in those times here existed a community very much similar to those on the nearby mainland and on the surrounding islands. The material hitherto published also suggests that the domicile population continued their traditional way of life even during the Roman times, when they most probably lived at the local *villae rusticae*, always near the best tillable lands, like their forefathers.

The author is of an opinion that all the problems and open questions regarding the position of this area of the island of Hvar in relation to the vicinal regions in prehistoric, protohistoric and historic times will be solved and answered only after systematic archaeological researches of settlements, caves and hillforts, and after elaboration of the vast existing archaeological material collected in the last twenty years approximately.